

Viidakon sydämessä

Chitwanin kansallispuisto Nepalissa näytti Suomen Luonnon lukijamatkalaisille viidakon kasvot — jopa kuninkaallisen bengalintiikerin.

Teksti: Ritva Kupari • Kuvat: Hernan Patiño

Norsun jalat tössähtelevät hiljaa polun kuivassa hiekassa. Valtavat korvat leyhyttelevät ilmaa. Edessäni istuva ajaja painelee paljailla jalkapohjillaan norsun korvien taustoja — kehotus jatkaa matkaa. Kantokori natisee liikkeen tahdissa. On juhlavaa keikkaa verkkaisessa kyydissä kohti metsänreunaa ja katsella alas lähes kolmen metrin korkeudesta.

Lähellä kuivaa pensaikkoa norsu kohottaa kärsänsä kohti taivasta ja kuuluu kiivas töräys. "Se vainuaa tiikerin", opas **Deepak Chaudhary** kuiskaa takanani, "päivällä tiikeri tappoi lehmän tässä lähellä".

Olemme Kuninkaallisessa Chitwanin kansallispuistossa eteläisessä Nepalissa. Näkymättömissä mutta vain parinsadan kilometrin päässä kohoavat maailman korkeimmat vuorenhuiput Himalajalla yli 8000 metriin. Me olemme alle 200 metrin korkeudella merenpinnasta. Teraiksi kutsuttu Nepalin eteläosa on Gangesin alankoa. Alueen joet virtaavat kohti Intiaa, Gangesiin.

Subtrooppista hellettä

Helle helpottaa illan lähetessä, mutta jännitys tihenee. Opas käskää hiljaisiin mennoihin ajajaa. Monta norsua on liikkeellä, ja ajajat pitävät yhteyttä vihellyksin tai pienin huudoin. Kiertelemme pensaikkoa, ruohikkoa ja joenvarsimetsikköä.

Chitwan tarkoittaa viidakon sydäntä. Viidakkomainen metsäalue on säilynyt, koska se on ollut hallitsijoiden metsästysmaa. Vajaan tuhannen neliökilometrin puisto perustettiin 1973 kuningas **Mahendran** suojelemissa. Tämä on Nepalin ensimmäinen kansallispuisto, josta tuli 1984

Unescon maailmanperintökohde.

Muut Terain metsät on suurimmaksi osaksi hakattu asutuksen tieltä. Maan alankovyöhykkeellä asuu puolet 24-miljoonaisesta väestöstä.

Terain ilmasto ja kasvillisuus vaihtelevat trooppisesta subtrooppiseen. Kansallispuiston lehtipuumetsistä 70 prosenttia on korkeaa *sal*-metsää (*Shorea robusta*) ja vajaat kymmenen prosenttia tiheämpää ja vehreämpää joenvarsimetsää. Heinikkoa on viidennes. Puita on yli 40 ja heiniä yli 50 lajia.

Olemme liikkeellä huhtikuussa, ja vehrein kevät vaihtuu jo kesähelteeksi. Lämpötila kohoaa päivisin reilusti yli 30 asteen. Osa kasvillisuudesta on kuivunut, jotkut puut ja pensaat vasta kukkivat ja kasvattavat lehtiään. Vesi on matalalla, ja laajat jokiuomat ovat kuivillaan. Maisema muuttuu dramaattisesti kesäsyyskuun monsuunisaikojen aikana, jolloin vesi peittää alavat maat.

Vierailimme kolmessa Chitwanin seitsemästä leiripaikasta. Kuljemme metsässä kävellen ja norsuilla. Kävelyillä mukana on opas, joka kantaa turvavarusteen puolitoistametristä puukeppiä. Norsukyytti tuntuu turvallisemmalta! Kaikissa leireissä on kymmenkunta koulutettua intiannorsua matkailijoiden käytössä.

Villejä intiannorsuja on Nepalissa vain joitakin kymmeniä, Intian rajan yli kulkevia yksilöitä. Näitä uhanalaisia viisaita jättiläisiä varten on Chitwanin puiston itäiseen kylkeen perustettu Parsan suojelealue.

Miksi norsu murisee?

Tiikeri pysyy piilossa, mutta yhtäkkiä etuoikealla liikkuu aksishirven ruskea selkä,

■ Pensaan suojasta kurkistaa Chitwanin kansallispuiston valtias, erittäin uhanalainen intiantiikeri elibengalin-tiikeri, Royal Bengal tiger. Pikkukuvassa riikinkukon tylinäyte.

Kansallispuisto on tiikerin ja sarvikuonon turvapaikka

Ritari aamiaisella

Aamukuudelta ilma on miellyttävän viileä, aurinko nousee punaisena pallona ja lintu virittelevät lauluaan. Koreahöyheninen koiraspuolinen punaviidakkokana, kesyn kukkomme esi-isä, julistaa päivän alkaneeksi selvällä suomenkielellä: kukkokieku!

Tiikeri on raahannut lehmänruhon pari kolme metriä sivummalle pensaan suojan. Näemme taas viidakon kuninkaan, joka ei mitenkään nauti uteliaitten matkailijoiden huomiosta. Onneksi aseinaamme on vain kameroita toisin kuin menneiden aikojen kuninkaallisilla, jotka vieraineen listivät täällä retkillään sadoittain tiikereitä, sarvikuonoja, karhuja ja muuta suurriistaa.

Aurinko kulta puut, pensaat ja ruohikolaikut. Paras aika norsuretkelle! Muhkea nuori sarvikuonouros syö aamupalaa metsänreunassa. Se suhtautuu välinpitämättömästi lähestyvään norsuun ja kameran raksahduksiin, vaikka sillä huonon näön vastapainoksi on tarkka kuulo- ja hajuaisti.

Se on kuin keskiajalta karannut ritari haarniskassaan, vaikka laji on oikeasti elänyt paljon kauemmin, miljoonia vuosia. Otus nyhtää isoja ruohotuppaita suuhunsa ja rouskuttaa samaan tahtiin kuin meidän norsumme, joka myös käyttää tilaisuutta hyväkseen ateriointiin.

Yksisarvinen intiansarvikuono on myös uhanalainen; niitä on jäljellä Intiassa ja Nepalissa kaikkiaan vain 1200. Massiivisia eläimiä on metsästetty ennen muuta sarvien takia. Intialaiset uskovat sarvijauhon parantavan potenssia, ja kiinalaiset käyttävät sitä muun muassa kuumeeseen.

Chitwanissa on onnistuttu lisäämään sarvikuonojen määrää reilussa 30 vuodes-

toinen, kolmas... siroja valkotäpläisiä hirviä vasoiheen on ainakin parikymmentä. Myös riikinkukko kahisuttaa kuivaa ruohoa pyrstönsä pitkällä laahuksella ja toinen huutaa jossain läpitunkevasti. Alueella elää 43 nisäkäslajia, matelijoita ja sammakoita on myös 43 lajia, lintuja 450.

Lintujen konsertti voimistuu. Tikka pärjyttää. Kuivuvan kasvillisuuden tuoksuun sekoittuu kukkivien puiden ja pensaiden aromeja. Deepak osoittaa tummaa liikkuvaa hahmoa heinikon seassa: villisika.

Seuraava musta möykky kymmenen metrin päässä saa norsumme murisemaan hiljaa ja matalasti. "Sloth bear, huulikarhu. Norsu ei pidä tiikereistä eikä karhuista", Deepak kuiskii.

Karhu päättää poistua näyttämöltä, mutta me haluaisimme vielä seurata sen iltapuuhia. Hetken kaartelun jälkeen tapamme nallen kaivamassa pitkällä käyrillä kynsillään kuoppaa niin että maa pölyyää.

Satakiloiset huulikarhut syövät termiittejä ja niiden munia, toukkia ja marjoja. Törmäämme päivittäin puistossa karhujen kaivamiin syviin kuoppiin, ja osa meistä pääsee ihailemaan puussa kaksin käpälin marjoja suuhunsa hamuavaa huulikarhua.

Viirukas naama pensaassa

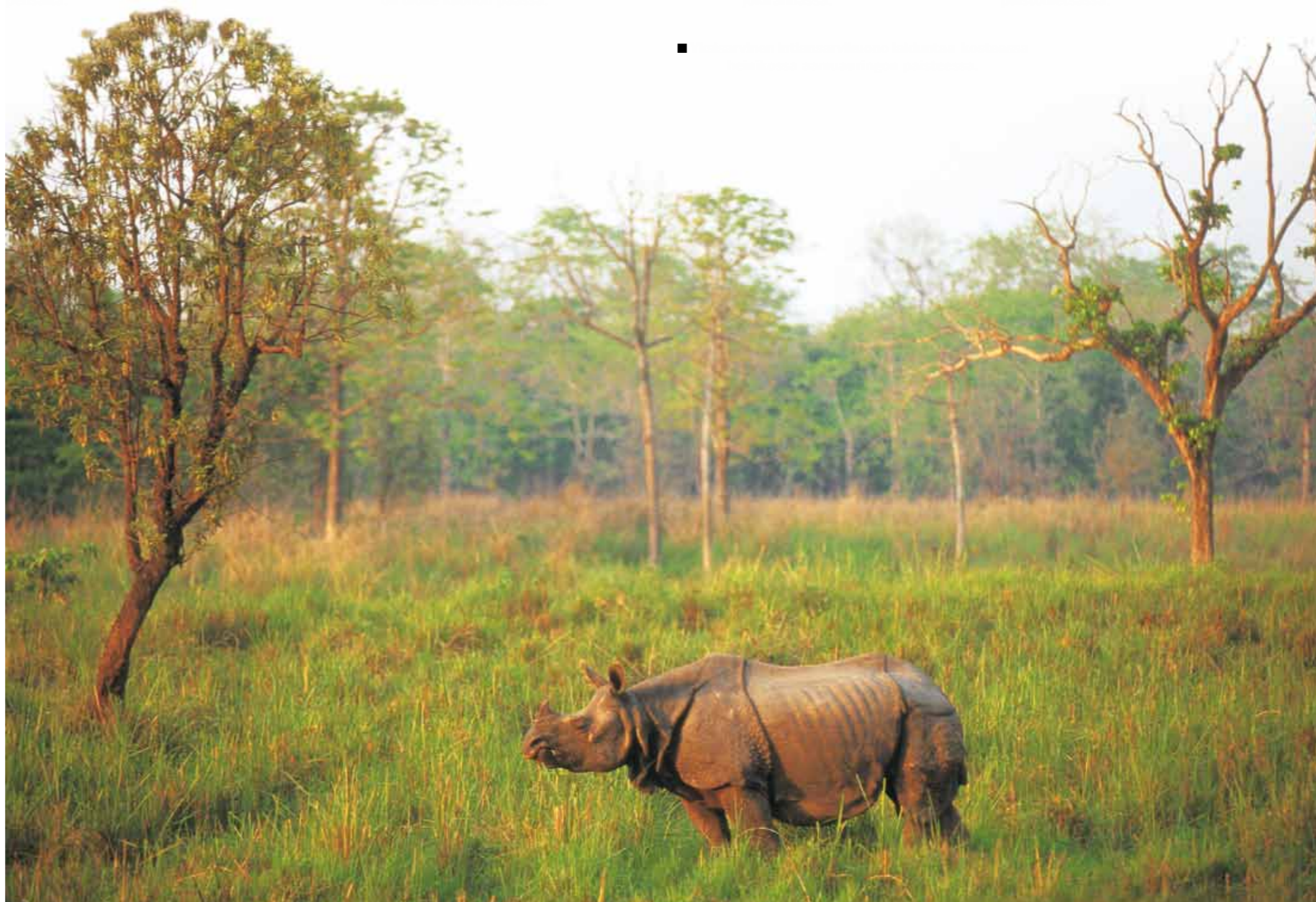
Seuraavana päivänä näemme viidakon valtiaan. Iltapäivän norsuajelulla osumme ensin tuoreisiin tiikerinjälkiin ja pöhöttyneeseen lehmänraatoon.

Kumma kohina lähestyy, ja pian navakka tuuli pölyyttää hienoa hiekkaa ja roskaa silmiin ja suuhun. Norsu pysähtyy. Ruskehtavan pensaan keskellä parinkymmenen metrin päässä häämöttää iso kissan naama. Eläin huomaa meidät, ja viirukas tiikerin selkä vilahtaa pensaikossa.

Tiikeri ei poistu kauas saaliistaan, josta sille riittää ruokaa kolmeksi-neljäksi päiväksi. Oppaamme äkkää kissan uudestaan harvahkon pusikon kätköistä, ja norsu astelee reilun kymmenen metrin päähän siitä. Katselemme viidakon kuningasta silmästä silmään. Se ei pidä häiriöstä ja yltyy irvistelemään.

"Se on iso uros", opas vahvistaa näkemämme. Lähes kolmemetrinen intiantiikeri voi painaa 250 kiloa. Chitwanissa tehtyjen tutkimusten mukaan urostiikerin reviiri on 50–100 neliökilometriä, ja samalle alueelle mahtuu vähintään kolme naarasta. Samaa sukupuolta olevien eläinten reviirit eivät mene päällekkäin.

Vain Aasiassa elävä tiikeri on erittäin uhanalainen ja koko maanosan luonnonsuojelun symboli. Chitwanissa liikkuu noin sata intiantiikeriä; kaikkiaan niitä on jäljellä ehkä viitisentuhatta.

Hieman Lapin läänä pienempi Nepal hindukuningaskunta sijaitsee Intian ja Kiinan (Tiibetin) välissä. Maan pohjoisosaa hallitsee Himalajan vuoristo. Asukkaita on noin 24 miljoonaa. Lähes puolet väestöstä elää köyhysrajan alapuolella. Nepal pinta-alasta on suojeltu melkein viidennes (Suomessa viisi prosenttia). Kansallispuistoja on kahdeksan ja muita suojelualueita neljä.

Viidakko suosii lintuja

sa alle sadasta yksilöstä noin 500:an.

Kuin tämän menestystarinan todisteeksi näemme sarvikuonoja lähes jokaisella retkellämme. Pikkuisen jo huvittaa norsukuskin iloinen virnistys ehkä kymmenennen sarvikuonon kohdalla: "You are lucky – teillä on onnea." Vaikka tottahan se on!

Kanta on on jo niin tiheä, että jopa reitit kaksi tonnia painavia otuksia on siirretty nukutettuina yli 200 kilometrin päähän Bardian kansallispuistoon. Yhteensä 52 sarvikuonon siirtäminen reilun kymmenen vuoden aikana on vaatinut kansainvälistä yhteistyötä ja rahoitusta.

Sulkien sähköttä

"One more bottle", laulaa intiankäki ulkomaalaisille turisteille – kehottaneeko ostamaan vesipullon helteistä päivää varten?

Nepalin 850 lintulajista yli puolet voi tavata Chitwanissa. Ryhmämme lintuharrastajat laskevat 130–140 lintulajia, vaikkei tämä ihan parasta bongausaikaa olekaan. Osa lajeista on jo muuttanut kesäksi vuoristoon, eivätkä kaikki täällä kesää viettävät muuttolinnut ole vielä tulleet.

Näemme riikinkukkojen ja punaviidakokanojen lisäksi eksoottisen värikkäitä papukaijoja, kuningaskalastajia, sähkökynähiä ja mehiläissyöjiä. Joen rannoilla seisokelee paikoin vieressä merimetsoja, iibiksiä, rakonokkia ja haikaroita.

Havaintoja riittää joka makuun: lintuharrastajan mieleen jättää lähtemättömän jäljen puun alaoksalla siestää viettävä rubiinisatakieli; minua ilahduttaa kauhtuneen värinen nepalintalitiainen, joka laulaa kiireisellä nuotilla kuusitiaisen tapaan.

Filosofit helteessä

Venematkalla Narayanijoella pääsemme näkemään krokotiileja, sekä kaikkiruokaisen suokrokotiilin että kalaruokaan erikoistuneen gangesingaviaalin.

Varsinaisen gaviaalien paljouden, kämmenelle mahtuvista vauvakrokotiileista neljä–viisimetrisiin väijyjiin, kohtaamme keskipäivän helteessä gaviaalitarhassa. Maailman harvinaisimmaksi krokotiiliksi mainittu gaviaali elää vain Intiassa ja sen naapurimaissa. Luonnonvarainen kanta on alle parisataa yksilöä.

Ihminen on liannut gaviaalin asuinvedet, kalastanut sen ruuan vähiin, syönyt gaviaalin munia ja lihaa ja valmistanut sen nahasta muodikkaita tuotteita.

Tarhaus on lajin pelastusyritys. Gaviaalien munat poimitaan nyt jokien rannoilta talteen, siirretään tarhaan ja haudotaan keinotekoisesti pikkukrokotiileiksi. Kuudessa vuodessa ne kasvavat kaksimetrisiksi ja päästetään lähijokiin.

Suurimmassa häkissä makailee liikku-

■ Opasjoenvarsimetsässä, jotakomistavatliaanitjakuristajaviikunat. Nekietoutuvatisäntäpuun ympärille syleillen sen hengiltä.

Lapset joella yhdestä valkokapokkipuusta veistetyllä kanootilla (alla).

Norsuajoneuvo valmiina lähtöön (oikealla).

Vesipuhvelien valtakunnassa

Liiumme kumiveneillä Nepalin suurimmalla joella, Koshilla. Vesi on matalalla; ympärillämme on kuivaa jokioman hiekkaa ja muutaman metrin korkuisia rantavalleja. Monsuunikaudella veteen peittyvällä tulvatasangolla oleva Koshi Tappun luonnonsuojelualue kuuluu kansainväliseen Ramsarin kosteikkojen suojelusopimukseen — ainoana kohteena Nepalissa. 150 neliökilometrin laajuinen alue sulkee sisäänsä 24 kilometriä jokiomaata.

Lähestymme kuumassa keskipäivän paahteessa rannalla laiduntavia viljejä vesipuhveleita, joiden suojelemiseksi alue perustettiin 1976. Komeasarvisia, jykeviä eläimiä on Nepalissa jäljellä vain satakunta ja koko maailmassa alle 4000. Erittäin uhanalaisiksi luokiteltujen puhvelien määrä on vähentynyt puoleen parissakymmenessä vuodessa. Suurimmat ongelmat ovat asutuksen leviäminen sekä villien ja kesyjen vesipuhveleiden risteytyminen.

Onnistumme näkemään myös gangesinjokidelfiinin, jonka selkä nousee useita kertoja vedestä. Näitä uhanalaisia jokidelfiinejä on Koshin padon yläpuolella vain kymmenkunta.

Kosteikko on myös lintuparatiisi. Pienellä alueella on tavattu lähes 400 lajia. Ja vaikka kymmenettuhannet sorsalinnut olivat jo lähteneet Himalajan yli pohjoiseen kuivuutta pakoon, kiikaroimme rantapuissa ja valleilla poseeraavia värikkäitä kuningaskalastajia, monenlaisia haikaroita ja merimetsoja.

Iltakävelyn aikaan tienoon puut tuntuvat kuhisevan erilaisia viheltäjiä, raakkujia, pulisijoita ja sirittäjiä, niin ettei matkamme juurikaan etene. Vuoroin ihailemme kuhankeittäjiä, bulbuleita, drongoja ja mehiläissyöjiä. Tarkkasilmäinen oppaamme **Shankar Bista** näyttää peräjälkeen intianvarpuspöllön, kalahuuhkajan ja brahmanpöllön.

Kävelyreitimme etenee suoraa väylää, joka on rautatien pohja. Rautatietä pitkin kuljetettiin nelisenkymmentä vuotta sitten padonrakennusaineksia pohjoisen vuorilta etelään Intian rajalle. Sinne kohosi Koshin valtava pato, vain kahdeksan kilometrin päähän suojelualueesta. Rata teki tehtävänsä, ja rauta on hävinnyt paikallisten asukkaiden käyttöön.

Täälläkin suhde kyläläisiin on ensiarvoisen tärkeä suojelun onnistumiseksi. Leiripaikan omistaja on rakentanut kylätien ja perustanut kylään kolme koulua. "Hän on hyvä ihminen ja luonnonystävä", Shankar kehuu työnantajaansa. Shankar opettaa muiden leirin oppaiden tavoin kylän kouluissa silloin, kun turisteja ei ole paikalla.

Asutuksen lisäksi metsänhakuut uhkaavat kosteikon ympäristöä. Kuulemme, että viranomaiset ja luonnonsuojelujärjestöjen edustajat ovat juuri neuvotelleet Koshi Tappua ympäröivän suojavyöhykkeen laajentamisesta.

Koshi Tappu on idässä, huomattavasti kauempana Kathmandusta kuin Chitwanin kansallispuisto. Bussilla matkaan kuluu koko päivä; me selvisimme perille puolessa päivässä Buddha Airin potkurikoneella ja bussikytyillä. Täällä ei tulvi turisteja. Alueen kolmella leirillä vieraillee vuosittain yhteensä 2000 matkailijaa, joista suurin osa tulee Intiasta. Shankar sanoo meidän olevan leiripaikan ensimmäiset suomalaiset vieraat.

Kylän lapset tervehtivät meitä iloisin huiskutuksin ja perinteisin tervehdyksin laittamalla kämmenet yhteen ylöspäin ja kumartamalla: Namaste! — Terve ja näkemiin! ■

Suojelu hyödyttää myös asukkaita

mattomia täysikasvuisia naaraita, joista yksi on juuri aloittanut muninnan. Gaviaalit munivat 25–65 muna huhtikuussa. Ainoa koiras vilvoittelee upoksissa vesilammikossa ja nostaa välillä pitkää kuonoaan, jonka päässä komeilee ruukkua muistuttava uloke. Se on merkki sukukypsyydestä eli vähintään 13–15 vuoden iästä. Gaviaalit voivat elää yli 100-vuotiaiksi. Tarhasta on tähän mennessä vapautettu noin 500 gaviaalia.

Tharut ovat totta

Puiston ympärillä asuu yli puoli miljoonaa nepalilaista, joista suurin osa kuuluu tharuihin. He tulivat 300 vuotta sitten Pohjois-Intiasta raivaamaan itselleen elintilaa.

Tharujen sanotaan olevan immuuneja malarialle, jota Terailta ehkä satunnaisesti vielä ilmenee. Periaatteessa tauti hävitettiin DDT:llä 1950-luvulla. Sen jälkeen alueelle vyöryi lisää väkeä pohjoisesta ja metsiä hakattiin asutuksen ja viljelysten tieltä.

Näkemässämme tharukylässä asutaan vaatimattomasti savitaloissa. Perheissä on vähintään kuusi lasta, usein toistakymmentä. Vuohet, possut, kanat ja lehmät-

kin elelevät samassa pihapiirissä. Pieniltä peltotilkuilta saadaan vuoden aikana kolme satoa: riisiä, vehnää tai sinappia ja maissia.

Kanoottimatkamme Raptijoella täydenkuun aattona kohtamme kymmeniä joen yli kahlaavia ihmisiä, jotka ovat pukeutuneet juhlavasti ja joilla on mukanaan

pieniä kantamuksia. Yhdellä miehellä on sylissään elävä vuohi.

He ovat matkalla metsään pyhälle paikalle uhraamaan perheen suojelijajumalalle. Muiden ruoka-aineiden lisäksi uhraataan eläinten verta. Myöhemmin metsätiellä juhlakansa kävelee iloisena vastaamme roikottaen mukanaan päätöntä vuohia.

Kerran vuodessa vietettävä kaksiviikkoinen juhla huipentuu täydenkuun aikaan. Sinä yönä kuulen soittoa ja laulua läheisistä taloista nukahtamiseeni asti.

Kansan metsää

Asukkaat ovat tottuneet hyödyntämään kansallispuiston luontoa monin tavoin. Tapaamamme tiikeri nappasi laittomasti puistossa laiduntavan lehmän. Kävelyretkellä joenvarsimetsässä törmäämme isot polttopuu- ja lehdeskantamukset luvatta selkäänsä nostaviin naisiin. Kuivaa ruohoa myös kulotetaan puistossa ilman lupaa.

Metsässä kasvaa syötäviä hedelmiä ja marjoja, ja monista kasveista löytyy perinteinen apu sairauksiin. Kovaa sal-puuta käytetään rakennuksissa ja perinteisissä puukaiveruksissa. Puun lehdistä tehdään lautasia. Valkokapokkipuun (*Bombax ceiba*) kevyestä puuaineksesta tehdään kannoiteja ja tulitikkuja. Sen kukkia käytetään maustevihanneksina, hedelmiä syödään ja siementävän hedelmän kuiduilla, kapokilla, täytetään tyynyjä ja peittoja. Kansallispuiston käyttöä pyritään hillitsemään myymällä kerran vuodessa metsään

■ pääsylippuja, joilla asukkaat saavat luvan mennä korjaamaan monimetrisiksi kasvavaa norsuheinää (*Saccharum munja roxo*) ja muita talojen kattoihin ja seiniin käytettäviä heiniä sekä polttopuita

”Tämä on kansan metsää”, kommentoi oppaamme naisten laitonta puunhakua eikä puuta asiaan. Ilman sopua asukkaiden kanssa ei puiston suojeleminen onnistu.

Nepalin vaikutusvaltaisin luonnonsuojelujärjestö, Kuningas Mahendran Luonnonsuojelusäätiö (King Mahendra Trust for Nature Conservation), tähdentää kylien kestävä kehittämistä ja haluaa lisätä suojavyöhykkeitä suojelualueiden ympärille. Viitisen vuotta sitten Chitwanin ympärille muodostettiin 750 neliökilometrin laajuinen suojavyöhyke, johon kuuluu metsää, yksityismaita ja kyliä.

Asenteet ehkä muuttuvat, kun kyläläiset hyötyvät suojelusta. Chitwanissa vierailleet runsaat 100 000 turistia vuodessa. Pari vuotta sitten matkailijoiden maksamista pääsymaksuista ja palvelumaksuista kertyi noin 5,5 miljoonaa markkaa. Niistä 30–50 prosenttia käytetään kylien kehittämiseen. Kyliin perustetaan muun muassa kouluja, ja asukkaille tarjotaan halpoja lainoja ja maata. Lopuilla rahoilla edistetään luonnonsuojelua. ■